

**ŠILALĖS RAJONO SAVIVALDYBĖS
TARYBA**

**SPRENDIMAS
DĖL ŠILALĖS RAJONO ETNINĖS KULTŪROS PLĖTROS PROGRAMOS
PATVIRTINIMO**

2023 m. gruodžio 28 d. Nr. T1-325
Šilalė

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 6 straipsnio 13 punktu, 15 straipsnio 2 dalies 32 punktu, 16 straipsnio 1 dalimi, Šilalės rajono savivaldybės taryba **n u s p r e n d ž i a**:

1. Patvirtinti Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programą (pridedama).
2. Pripažinti netekusiu galios Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2021 m. vasario 26 d. sprendimą Nr. T1-36 „Dėl Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programos patvirtinimo“.
3. Paskelbti informaciją apie šį sprendimą vietinėje spaudoje, o visą sprendimą – Šilalės rajono savivaldybės interneto svetainėje www.silale.lt ir Teisės aktų registre.

Šis sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka Lietuvos administracinių ginčų komisijos Klaipėdos apygardos skyriui (H. Manto g. 37, 92236 Klaipėda) arba Regionų apygardos administracinio teismo Klaipėdos rūmams (Galinio Pylimo g. 9, 91230 Klaipėda) per vieną mėnesį nuo šio sprendimo paskelbimo dienos.

Savivaldybės meras

Tadas Bartkus

ŠILALĖS RAJONO ETNINĖS KULTŪROS PLĖTROS PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programos (toliau – Programa) paskirtis – užtikrinti krašto etninės kultūros tyrinėjimo, saugojimo, vertybių perimamumo ir sklaidos prioritetinių krypčių tęstinumą, tenkinant visuomenės etnokultūrinius poreikius. Programa parengta atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos etninės kultūros valstybinės globos pagrindų, Dainų švenčių, Nematerialiojo kultūros paveldo (toliau – NKP) registro ir kitų įstatymų nuostatas, Lietuvos Respublikos tautinio paveldo produktų įstatymo nuostatas, UNESCO Nematerialaus kultūros paveldo apsaugos konvencijos nuostatas, Lietuvos kultūros politikos strategiją, patvirtintą Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2019 m. birželio 26 d. nutarimu Nr. 665 „Dėl Lietuvos kultūros politikos strategijos patvirtinimo“, Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. birželio 15 d. įsakymą Nr. ĮV-735 „Dėl Kultūros paveldo išsaugojimo ir aktualizavimo politikos koncepcijos tvirtinimo“, Valstybės pažangos strategiją „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtą Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015 „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“ patvirtinimo“, ir kitus su etnine kultūra susijusius Lietuvos Respublikos ir tarptautinius teisės aktus.

2. Programoje vartojamos sąvokos atitinka Programos 1 punkte nurodytuose teisės aktuose vartojamas sąvokas.

3. Programos įgyvendinimo trukmė 2024–2027 metai. Programai vykdyti planuojama skirti kiekvienais metais iki 30 tūkst. Eur; Programos lėšų asignavimų valdytojas – Šilalės rajono savivaldybės (toliau – savivaldybė) administracija.

II SKYRIUS APLINKOS ANALIZĖ

4. *Etninės kultūros būklė ir svarbiausi aspektai.* Etninė kultūra apima įvairias žmogaus gyvenimo ir kultūros paveldo sritis – pasaulėjautą, mitologiją, paprotinį elgesį, šeimos, giminės, bendruomenės ir tautos šventes, papročius, tradicinius amatus ir ūkinę veiklą, etnografinių regionų savitumą, kultūrinį kraštovaizdį ir tradicinę architektūrą, tautinį kostiumą, kulinarinį paveldą, tarmes, sakinį, muzikinį, choreografinį ir žaidybinį folklorą, tautodailę, tradicinius amatus, liaudies mediciną, etnokosmologiją ir kitas sritis. Etninės kultūros sritis – viena komplikuočiausių kultūros ir meno lauke. Joje reiškiasi beveik visų profesionaliojo meno ir kultūros sričių atitikmenys – dailės, architektūros, muzikos, literatūros, šokio, teatro, kino, dizaino, muziejinkystės, archyvistikos, paveldosaugos, leidybos. Etninė kultūra priklauso ne tik kultūros sričiai, ji apima švietimą, žemės ūkį, turizmą, smulkųjį verslą, užsienio politiką, aplinkosaugą, regioninę politiką bei kitas sritis. Šiandien etninė kultūra yra dinamiška ir kintanti, įgyja naujų formų, modernėja, tampa aiškiau suvokiama jaunajai kartai. Todėl labai svarbu šiandien mums visiems – tėvams, mokykloms, kultūros organizacijoms – profesionaliai organizuoti etninės kultūros procesus, į kuriuos įsitrauktų kiek galima daugiau bendruomenės narių.

Etnokultūrinė programa siekiama, kad žmonės formuotųsi asmeninį ryšį su Lietuvos etnine kultūra, tautos kultūros tradicija; susidarytų vientisą etnokultūros vaizdą, pažintų, perimtų, tęstų ir saugotų tradicines vertybes; geriau pažintų save, išsiugdytų dvasinius, intelektinius gebėjimus, atradami vertybinį santykį su gimtąja kultūra, taptų brandžiais žmonėmis, turinčiais tvirtas šaknis.

Etninės kultūros plėtra užtikrina kultūros ir meno reiškinį įvairovę, ji itin glaudžiai susijusi su vietovės tapatybės, kultūrinės tradicijos, savito gyvenimo būdo išlikimo, išsaugojimo nuostata. Etninės kultūros sklaidai reikšmingiausiomis laikomos didžiosios folkloro šventės, festivaliai, šventės,

kraštiečių sueigos, bendruomenių šventės, vakaronės, mugės, parodos, meno kūrybos stovyklos ir meistriškumo dirbtuvės, edukaciniai seminarai ir kiti renginiai, kulinarinio paveldo populiarinimas, televizija ir radijas, regioninė bei vietinė žiniasklaida.

Siekiant sukurti gerus pagrindus etninei kultūrai gyvuoti, ugdymas privalo apimti visas švietimo grandis nuo darželių iki aukštųjų mokyklų, suformuojant visapusišką etninės kultūros ugdymo sistemą. Mokyklose, kur nuolat vyksta etnokultūrinės pakraipos renginiai, yra formuojamas pozityvus moksleivių santykis su etnine kultūra, atsiranda jų poreikis tradicinės kultūros dalykams, didesnis noras išmolti lietuvių liaudies dainų, šokių, amatų, papročių, apeigų, mitologijos ir kt. Tradicinių kalendorinių švenčių (pvz., Kalėdų, Velykų) ir kitų renginių metu parduotuvėse, maitinimo įstaigose ir kitose viešosiose erdvėse dažniausiai skamba angliškos, bet ne lietuviškos dainos, nors Lietuva pasižymi ypač gausiais jų lobiais, plėtojama šiuolaikinė jų meniškų interpretacijų kūryba.

Aktualus šiandienos klausimas yra NKP išsaugojimas ir perdavimas ateitiems kartoms, sudarant sąlygas visuomenei jį pažinti ir juo naudotis. NKP yra ilgainiui nusistovėjusi veikla, vaizdai, išraiškos formos, žinios, įgūdžiai, taip pat su jais susijusios priemonės, objektai, žmogaus veiklos produktai ir su jais susijusios kultūros erdvės, kuriuos bendruomenės, grupės ir kai kuriais atvejais pavieniai žmonės pripažįsta savo kultūros paveldo dalimi. Dalis NKP formų yra nykstančios ir būtina užtikrinti jų gyvybingumą bei tęstinumą. Kaip vienas veiksmingiausių būdų telkiant bendruomenes ir visuomenę šiam tikslui yra NKP sąvadų kūrimas. Šios programos įgyvendinimui būtinos papildomos lėšos, specialios archyvavimo sąlygos.

2021–2023 m. Šilalės rajone veikė suformuotas krašto etninę kultūrą puoselėjančių savivaldybės kultūros įstaigų tinklas, kurį sudarė Šilalės rajono savivaldybės kultūros centras (toliau – Kultūros centras) (1 juridinio asmens statusą turintis centras ir 5 jo filialai (Kaltinėnų, Kvėdarnos, Laukuvos, Upynos kultūros namai, Šilalės atviras jaunimo centras); Šilalės rajono savivaldybės viešoji biblioteka (1 juridinio asmens statusą turinti įstaiga ir 23 filialai), Šilalės Vlodo Statkevičiaus muziejus ir jam priklausantys: Kazimiero Jauniaus klėtelė-muziejus, Dionizo Poškos Baublių muziejus, Upynos liaudies amatų muziejus. Centrai priklausantys filialai vykdė veiklą seniūnijose: Kaltinėnų kultūros namai – Kaltinėnų, Palentinio seniūnijose; Kvėdarnos kultūros namai – Kvėdarnos, Žadeikių seniūnijose; Laukuvos kultūros namai – Bilionių, Laukuvos seniūnijose; Upynos kultūros namai – Upynos seniūnijoje; Kultūros centras veiklą vykdė Šilalės miesto, Šilalės kaimiškojoje, Traksėdžio, Pajūrio, Didkiemio seniūnijose. Kultūriniais renginiais panaudojamos ir kitos erdvės – bažnyčios, kiti paveldo objektai, sodybos, parkai ir kt.

Programos lėšos panaudojamos: renginiams, eksponatų, techninių priemonių, muzikos instrumentų įsigijimui, edukacinių programų įgyvendinimui.

Reikšmingą vaidmenį, aktualizuojant ir populiarinant liaudies dainas, šokius, instrumentinę muziką, žodinę kūrybą, paprotinę kultūrą bei kitą nematerialųjį paveldą, atlieka folkloro kolektyvų judėjimas, folkloro festivaliai, konkursai. Folkloro kolektyvų tobulėjimą ir veiklos aktyvumą paskatino dalyvavimas Dainų šventės Folkloro dienos programose, prieš ją specialistų surengtos apžiūros-konsultacijos, taip pat rajono atstovų dalyvavimas respublikiniuose renginiuose: vaikų ir moksleivių – liaudies kūrybos atlikėjų konkurse „Tramtatulis“, moksleivių folklorinių šokių varžytuvėse „Patrepsynė“, akcijose „Visa Lietuva šoka“ ir kituose.

Prioritetiniu lieka uždavinys į folkloro ir liaudiškų šokių kolektyvus įtraukti kuo daugiau vaikų, jaunimo.

Šilalės rajono savivaldybės ir šios programos dėka kolektyvai periodiškai papildo savo inventorių arba įsigyja naujų muzikos instrumentų, tautinių kostiumų, tačiau visiškai kolektyvų aprūpinimas reprezentatyviomis darbo priemonėmis, autentiška apranga ir išvykoms būtinu transportu dar nėra įmanomas dėl nepakankamo finansavimo.

5. *Veikla.* Etninė kultūra (šventės, dainavimas, šokiai, muzikavimas, žaidimai, mugės, amatų mokymasis ir kt.) jungia įvairių socialinių sluoksnių žmones, padeda puoselėti bendruomeniškumą, šeimos ir giminės santykius, suteikia gyvo bendravimo terpę, kūrybingą laisvalaikį ir sveiką, harmoningą gyvenimo būdą. Etninė kultūra visų pirma yra ne sceninis menas, bet dalyvavimo kultūra, kur kiekvienas yra dalyvis ir kūrėjas – tai savaime mažina emocinę ir socialinę atskirtį, todėl gali būti panaudota kaip puiki priemonė socialinės integracijos veikloms, įvairioms socialinėms problemoms spręsti.

Kasmet rajone įvyksta per 100 vietinio pobūdžio įvairių žanrų bei tematikos etnokultūrinių renginių (vakaronių, kalendorinio ciklo švenčių, amatų mokymų, tautodailės parodų), iš jų apie 50 skirti vaikams ir jaunimui. Organizuojant tautosaką, etnokultūrą, folklorą populiariau renginius, atsižvelgiama į regioninę stilišką ir labiau gilinamasi į lokalinį repertuarą. Tai atspindi organizuojamos tradicinėmis tapusios varžytuvės „Šok, žemaiti, šonke“, respublikinė „Šilo gegužinė“, tradicinė etnokultūrinė stovykla „Etnokultūros kūrybinės dirbtuvės“, respublikinė folkloro šventė ant Treigių piliakalnio „Giedu giesmelę“, etninės kultūros akcija „Visa Lietuva šoka“, Žemaitijos regiono etnokultūros naktis, VIII respublikinis klijavimo teatrų festivalis „Pri Klietelis“, III Žemaitijos regiono etnokultūros vakaronė „Kas apsakys žemaiti būda“, „Tradicinio amato ir šokio dermė“, tradicinė kulinarinio paveldo šventė „Kugelinės“ (Obelyne), Bilionių tautodailės pleneras „Šimtmečio veidai ir vaizdai“, kalendorinės šventės: Užgavėnių šventė Šilalėje, Upynos kultūros namuose, Laukuvos miestelyje, Atvelykio šventė, Rasų-Joninių šventė Šilalės mieste ir Kaltinėnų miestelyje, Žolinių šventė prie Šilalės Šv. Pranciškaus Asyžiečio bažnyčios, Baltų lygiadienis, Advento popietė vaikams ir jaunimui. Šilalės miesto šventėje „Etnokiemelio“ veiklos ir edukacijos, linksmos muzikos festivalyje „Brizgėls“ vykdytos edukacijos, tradicinių Kalvarijos kalnų giedojimų vakaras Obelyne. LNKC organizuotas Žemaitijos regiono tautinių kostiumų teorinis ir praktinis seminaras Šilalės rajono savivaldybės kultūros centre; organizuojama „Lietuvos mokinių etninės kultūros olimpiada“, kas du metai organizuojamas respublikinis vaikų ir moksleivių – lietuvių liaudies atlikėjų konkursas „Tramtatulis“, pasakotojų konkursas suaugusiems „Žodis žodį gena“ ir kt.

6. *Plėtra*. 2021–2023 m. buvo vykdoma Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programa, patvirtinta savivaldybės tarybos 2021 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. T1- Nr. T1-36 „Dėl Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programos patvirtinimo“. Minėtoje programoje užsibrėžti uždaviniai ir siekiami rezultatai yra tęstiniai, todėl būtina numatyti naujas priemones jiems įgyvendinti.

Programai įgyvendinti savivaldybės taryba iš savivaldybės biudžeto skyrė 23 tūkst. Eur. Programos vykdymo laikotarpiu etninės kultūros veiklai buvo skiriama: 2021 m. – 7 tūkst. Eur; 2022 m. – 8 tūkst. Eur; 2023 m. – 8 tūkst. Eur, iš kurių 1450 Eur kasmet skirta Dionizo Poškos premijai.

2021 m. buvo pateiktos 24 paraiškos ir prašoma iš savivaldybės suma – 26805 Eur. Suteikta finansinė parama 17 pateiktų paraiškų programoms įgyvendinti (6550 Eur).

2022 m. buvo pateiktos 24 paraiškos ir prašoma iš savivaldybės suma – 17090 Eur. Suteikta finansinė parama 18 pateiktų paraiškų programoms įgyvendinti (6550 Eur).

2023 m. pateikta 20 paraiškų ir prašoma iš savivaldybės suma – 19231 Eur. Suteikta finansinė parama 17 pateiktų paraiškų programoms įgyvendinti (6550 Eur).

2021–2023 m. Programos įgyvendinimo laikotarpiu, puoselėjant etninę kultūrą, vienas iš pagrindinių uždavinių – fiksuoti krašto kultūrinį paveldą, perkelti duomenis į elektronines laikmenas ir (ar) leidžiant rašytinius šaltinius, populiariau etninės kultūros leidybą ir sklaidą.

Įgyvendinant programą, skirtas dalinis finansavimas:

2021 m. asociacija „Upynos miestelio bendruomenė“ nufilmavo ir sumontavo videoklipą „Aš myliu Upyną“ su Upynos gyventojais; Kultūros centro Upynos kultūros namai parengė medžiagą dūnininkų pratarne muzikinei kompaktinei „Laba diena“ – įsigytos fonogramų ir vokalinių įrašų gamybos paslaugos; Kultūros centro Žadeikių laisvalaikio salė sumaketavo, redagavo ir išleido 100 puslapių knygą „Šventų mokyklos istorija“, tiražas – 24 vnt.; Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejus įamžino Lietuvos Respublikos laisvės gynėjo Vytauto Vaitkaus atminimą – Išskobtas ir pastatytas stogastulpis gimtajame V. Vaitkaus kaime, Paežerio k.; VšĮ „Kraštomanija“ – vykdė ekspediciją, rinko medžiagą apie Lembo kaimą „Interaktyvus Lembo kaimo pažinimas“.

2022 m. – asociacijai „Upynos miestelio bendruomenė“ – videoklipo „Aš myliu Upyną“ gamybos užbaigimui; Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejui – „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“ poemos sugrįžimas – išleista brošiūra su žymiausia D. Poškos poema „Mužikas Žemaičių ir Lietuvos“; Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejui – „Šilalės krašto mažoji architektūra“ – muziejus užfiksavo nuotraukose mažosios architektūros pavyzdžius mūsų rajone, sudarė koplytėlių ir koplytstulpių sąrašą. Pirminiame etape buvo fiksuojama trijų seniūnijų mažoji architektūra ir surengta fotografijų paroda; Šilalės krašto dainų knygos „Augin muni mažą“ leidimas; garso ir vaizdo publikacijų (CD,DVD) 1 CD „Šilalės krašto tradiciniai muzikantai“, „Veringiečių dainos“ (garso įrašai ir vaizdo klipas įrašytas į USB atmintinę); VšĮ „Kraštomanija“ – „Tvarus paveldas atmintyje“, vykdė ekspediciją ir rinko medžiagą

apie Jūros pakrantėse esantį materialųjį, gamtos, kultūros ir istorijos paveldą. Sukurtas multimedijos pasakojimas su žemėlapiu. „Vandens malūnai Jūros pakrantėse“.

2023 m. – Kultūros centras – Šilalės krašto dainų knygos „Augin muni mažą“ – pakartotinis leidimas; Kultūros centro Bijotų laisvalaikio salė – kompaktinės plokštelės „Parko takais“ leidyba“; Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejus – „Elektroninės knygos „Kalbininkas Kazimieras Jaunius (1848-1908)“ sudarymas“.

Įgyvendinant programą, skirtas dėmesys pažinti ir vertinti Žemaitijos regiono kultūrą, suprasti jos gyvybingumą ir nuolatinį atnaujinimą, suvokti save, kaip tos kultūros puoselėtoją, etnokultūrine veikla užimti senyvo amžiaus žmones, sutelkiant juos aktyviai kūrybinei ir darbinei veiklai, organizuojant etnokultūrinius renginius – vakarones, akcijas.

Įgyvendinti projektai:

2021 m. Lietuvos pensininkų sąjunga „Bočiai“ – „Šilalės krašto senolių papročiai ir tradicijos“; Kaltinėnų miestelio bendruomenė – „Kaltinėnams – 650. Miestelio istorijos puslapiai“; Šilalės rajono savivaldybės administracijos Bilionių seniūnija – Pleneras „Šimtmečio veidai ir vaizdai“ – 5 d. renginių ciklas. 3 nykstančių kaimų įamžinimas; Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro Pajūralio laisvalaikio salė – „Kupolinės“; Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro Pajūrio laisvalaikio salė – „Turgus – istorijos veidrodis“ – Pajūrio miestelio prekyvietės atidarymas ir istorinių dokumentų paroda;

2022 m. – Kaimo bendruomenė „Saulietekis“ – „Kaimo bendruomenė „Saulietekis“ Tradicijų puoselėjimas“; Lietuvos pensininkų sąjungos „Bočiai“ Šilalės rajono bendrijai – „Šilalės krašto senolių papročiai ir tradicijos“; Pajūrio miestelio bendruomenė – „Pajūrio miestelio bendruomenės kraštotyros muziejus“; Šilalės rajono savivaldybės administracijos Bilionių seniūnija – Pleneras „Šimtmečio veidai ir vaizdai“;

2023 m. – asociacija „Vytogalos kaimo bendruomenė“ – „S. Girėno gimtojo krašto istorija ir papročiai“; Lietuvos pensininkų sąjungos „Bočiai“ Šilalės rajono bendrija Šilalės krašto senolių papročiai ir tradicijos (tęstinis); Šilalės krašto neįgaliųjų sąjunga – „Žemaičių Kalvarijos kalnai – žemaitiško tapatumo ženklas“; Šilalės rajono savivaldybės administracijos Bilionių seniūnija – Pleneras „Šimtmečio veidai ir vaizdai“ (tęstinis); Šilalės Vlado Statkevičiaus muziejus – „Atlanto Didžiavysis gyvas tautos atmintyje“.

Programos laikotarpiu sėkmingai buvo pristatyti įvairūs edukaciniai projektai, kuriuose jaunimas etninę kultūrą atrado per šiuolaikiškus meninius/kūrybinius procesus. Etnokultūrinio ugdymo procese siekiama didinti sąveiką su tėvais ir vietos bendruomene, tradicijų perdavimą šeimose. Organizuoti įvairūs renginiai visai šeimai.

2021 m. – 2023 m. Kultūros centras organizavo Žemaitijos regiono etnokultūrinę vakaronę „Kas apsakys žemaiti būda“ (tęstinis), „Molinė asla“, „Tradicinio amato ir šokio dermė“ Žemaitijos regiono liaudiškos muzikos kapelų šventė-varžytuvės „Kaip sako mūsų senoliai“ (tęstinis); Šilalės r. Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija – „Modernus folkloras..“ (tęstinis) – įsigytos ukulelės, kurios naudojamos muzikos pamokose, folklorinių ansamblių užsiėmimuose. Tai unikalus muzikos instrumentas, kuris puikiai „prigijo“ tarp jaunimo; Šilalės rajono socialinių paslaugų namai – „Atrask save praeities lobiuose...“ (tęstinis); Šilalės r. Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnazija – „Ten, kur širdis“, skirtas Birželio 14 d. Gedulo ir vilties dienai paminėti; nuotraukų restauravimas ir rėminimas; Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro Kaltinėnų kultūros namai – „Kūrybinių dirbtuvių ciklas „Aš myliu kūrybą“ (tęstinis) edukaciniai užsiėmimai“; Kultūros centro Laukuvos kultūros namai – Kūrybinių dirbtuvių ciklas „Kūryba teikia džiaugsmą“ edukaciniai užsiėmimai“ (tęstinis); Šilalės rajono savivaldybės viešoji biblioteka – „Mezgimo suolelis“ – viešojoje Obelyno erdvėje su bendruomenės pagalba pastatytas ir įtvirtintas projektą simbolizuojantis mezgimo suolelis; Šilalės r. Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija – „Etnovirusas“; Šilalės rajono savivaldybės viešoji biblioteka – „Išmaniosios Zoselės ateljė“; Šilalės r. Kvėdarnos Kazimiero Jauniaus gimnazija – „Etnovirusas“; Šilalės r. Pajūrio Stanislovo Biržiškio gimnazija – „Pajūris etnoritmu“; Šilalės rajono savivaldybės administracijos Palentinio seniūnija – „Gegužinių giesmių giedojimo tradicijos puoselėjimas, užbaigimo šventė“; Kultūros centras (Šilalės Dariaus ir Girėno progimnazijos Obelyno daugiafunkcis centras) – Tradicinio kulinarinio paveldo edukacinė popietė-varžytuvės „Kugelinės“; Šilalės rajono savivaldybės viešajai biblioteka – „Šiaudų sėkmės“.

Įamžinant reikšmingus asmenis, nuo 2009-ųjų metų renginio „Poezijos pavasaris“ metu, tradiciškai įteikiama Šilalės rajono savivaldybės D. Poškos vardo premija už išleistas knygas, kuriose atspindimi etniniai motyvai, lietuviškos tradicijos ir istorinė tautos atmintis.

2021 m. liepos 9 d. surengtas 57-asis tarptautinis poezijos pavasario festivalis „Poezijos reveransai“. Pirmoji šventės dalis vyko prie Akmenos Didžiosios rėvos, o antroji – Bijotuose, prie Dionizo Poškos Baublių muziejaus. Dėl pandemijos renginys įvyko vėliau negu paprastai vyksta gegužės mėnesį. Dionizo Poškos premija skirta Augenijui Zabičiui už 2020 m. išleistą poezijos knygą „Pusiausvyra“ (Kaunas: „Ridsales“, 2020).

2022 m. poetui Liudvikui Jakimavičiui įteikta Šilalės rajono savivaldybės Dionizo Poškos premija 1450 Eur už 2021 m. išleistą poezijos knygą „Paliktos paletės“ (Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2021).

2023 m. poetui Gvidui Latakui įteikta Šilalės rajono savivaldybės Dionizo Poškos premija už 2022 m. išleistą poezijos knygą „Salos“ (Leidėjas: Slinktys, 2021).

Kiekvienam gyvenančiam Žemaitijos regione yra žinoma, kad žemaičių kalba visada skambėjo gyvai, vaizdingai ir maloniai, todėl ir šiomis dienomis būtina ją puoselėti, išsaugoti ir perduoti ateities kartoms. Džiugu, kad šiandien žemaičių kalba yra gyva, skamba ne tik pačių seniausiųjų, bet ir jaunų žmonių lūpose. Žemaičių kalba yra oficialiai įregistruota pasaulio kalbų registre kaip savarankiška, gyva kalba šalia kitų baltų kalbų.

Siekiant puoselėti bei populiarinti žemaitiškumą, savo iniciatyva 2022 metus Žemaičių kalbos metais paskelbė šešios Žemaitijos savivaldybės: Telšių, Skuodo, Kretingos, Plungės, Rietavo, Mažeikių. Šilalės rajono savivaldybės tarybos sprendimu taip pat buvo prisidėta prie šios iniciatyvos puoselėjant ir tvirtinant žemaičių kalbą.

Jiems paminėti bei įprasminti organizuotos įvairios iniciatyvos ir renginiai. Pagrindinis jų tikslas – kad žemaičių tarmės grožis ir unikalumas skleistųsi net tik namuose, bet ir įvairiomis formomis viešose vietose. vartoti žemaičių kalbą savivaldybėje, mokyklose, darželiuose, viešojoje erdvėje, skatinti šeimas žemaičių kalbą vartoti namuose, ja kalbėti su vaikais, šiuolaikinėmis patraukliomis priemonėmis skatinti vaikus mokytis ir kalbėti žemaičių kalba, namus puošti Žemaitijos vėliava.

Šilališkiai į Žemaičių kalbos metams skirtą programą sudėjo per dvidešimt renginių ir iniciatyvų: popietės vaikų darželiuose, Bibliotekos filialuose organizuotos įvairių dokumentų parodos – Bijotų filiale „Skaituom žemaitėšką“, eksponuotos knygos ir tekstai žemaičių kalba; Tūbinių filiale – „Likėma laiptā“ – apie iškilias Žemaičių asmenybes; Bilonių filiale – „Mes esam žemaitė“, apie žemaičių tarmę bei patarmes Traksėdžio filiale – „Žemaitiškas žodis“; Žadeikių filiale – „Žemaitija – istoriniuose žemėlapiuose“ ir popietė „Žemaitiški pasiruokavima“; vakaronės, diskusijos „Žemaitėškė pasėrokavėmā“, „Ar lengva žemaičiui nežemaičiuoti?“, Bibliotekos Obelyno filiale surengta Tarmių diena, kurioje vaikai buvo supažindinami su žemaičių tarmės vaizdingais posakiais, skaitė žemaitiškus tekstus; Kultūros centro projektas „Daryti draudžiama nedaryti“; VIII tradicinė etnokultūros stovykla „Etnokultūros kūrybinės dirbtuvės“, kurioje dalyvavo apie 140 dalyvių; Bilonių laisvalaikio salė organizavo Tautodailės plenerą „Šimtmečio veidai ir vaizdai“ etnografinėje sodyboje „Gyvenims“, kurį aplankė 500 lankytojų; Bibliotekos Šiauduvos struktūriniame padalinyje (filiale) vyko poezijos popietė „Skumbiek, vasara, žemaitėškā“; Minint Baltų vienybės dieną Šilalės rajone organizuota Kalnų sąsąuka ant Šilalės rajono keturių piliakalnių; Laukuvos kultūros namai organizavo vakaronę „Tep ulioje mūs senuole“; Žemaičių kalbos metų paminėjimas Laukuvos Norberto Vėliaus gimnazijoje – „Ar lengva žemaičiui nežemaičiuoti?“, Protmūšis „Svarbu žinoti: „Ar jauti istorijos dvelksmą?“; Teorinis užsiėmimas „Mokomės žaisti ritinį (ripką)“. Seniausio lietuviško žaidimo – ripkos – taisyklės žemaitiškai; Kaltinėnų Aleksandro Stulginskio gimnazijoje vyko tradicinė etnokultūrinė popietė „Auga vuobileli“; Gineikių, Požerės ir Palentinio bibliotekų filialuose vyko edukacinės popietės „Žemaitių valgiai“, naudojantis knygos „Pasmuokavuok kap skane“ receptais buvo gaminami Pasniko patiekalai; kultūros centro vykdytas projektas „Žemaitijos regiono tradicinė etnokultūros naktis“, orientuotas į vaikų ir jaunimo įsitraukimą į etninės kultūros veiklas, žemaičių kalbos populiarinimą; Kvėdarnos kultūros namai organizavo etnokultūros vakaronę „Kas apsakys žemaiti būda“; kultūros centro Žemaitijos regiono folkloro festivalis „Molinė asla“; knygos Šilalės krašto dainos „Augin muni maža“ pristatymas.

Visi renginiai vyko žemaičių kalba. Buvo mokomasi žemaitiškų žodžių reikšmių.

Lietuvoje siekti žemaičių kalbos pripažinimo yra ne taip lengva ir paprasta. Tačiau labai stengiamės prisidėti prie žemaičių kalbos išsaugojimo.

Nors renginių organizuojama daug, nepakankama jų sklaida visuomenės informavimo priemonėse. Per mažai dėmesio skiriama rajono ir kitų Lietuvos bei užsienio kultūros įstaigų, kolektyvų bendradarbiavimui, lėšų kolektyvų išvykoms į rajono bei respublikinius renginius.

Šilalės rajono muziejuose sukaupia keli tūkstančiai eksponatų, atspindinčių Šilalės krašto tradicinę kultūrą, unikalių nuotraukų, rankraščių, tautodailės kūrinių ir kita. Muziejus turi eksponatų saugyklą, tačiau neturi šiuolaikinės saugyklų įrangos, užtikrinančios šių vertybių išsaugojimą, nepakanka lėšų vertingiems eksponatams įsigyti, turimiems konservuoti ir restauruoti.

Rajone gyvena apie 20 liaudies meistrų, amatininkų: pynėjų, audėjų, medžio drožėjų, kalvių, keramikų, tapytojų. Iš jų 8 turi meno kūrėjo statusą, o sertifikuotus produktus gamina 3 tradiciniai amatininkai. Programos įgyvendinimo metu tautodailininkai įtraukiami į rajoninius renginius, edukacines programas, informuojami apie muges, organizuojamos jų darbų parodos, vykstama eksponuoti darbų arba demonstruoti amatų į respublikinius renginius, konkursus. Kasmet rajone organizuojama 6–8 tautodailės parodos.

Būtina daugiau dėmesio ir lėšų skirti tautodailės studijų, klubų, būrelių ir pan. steigimui bei plėtotei rajono kultūros ir švietimo įstaigose, įtraukiant kuo daugiau vaikų ir jaunimo į nuolatinį tradicinių amatų ir verslų perėmimą, atgaivinimą, populiarinimą.

7. *Švietimas.* Daugelyje Šilalės rajono ikimokyklinių įstaigų bei bendrojo lavinimo mokyklų etninė kultūra yra integruota į mokymo procesą, vienoje iš jų etninė kultūra yra dėstoma kaip pasirenkamas dalykas. Nemažai dėmesio skiriama edukacinių programų kultūros įstaigose (muziejuose, bibliotekose) bei etninės pakraipos vasaros stovyklų organizavimui, kurių metu kasmet per 500–2000 vaikų ir jaunimo įtraukiama į etninės kultūros veiklą.

Įtrauktos visos švietimo ir kultūros įstaigos į etninės kultūros renginius, konkursus, etnokultūrinės vakarones, etnines akcijas „Visa Lietuva šoka“. Skirta lėšų ir pasiūti tautiniai kostiumai ar atskiros kostiumo dalys Šilalės rajono savivaldybės kultūros centro, Kvėdarnos, Kaltinėnų, Laukuvos kultūros namų kolektyvams. Daugiau dėmesio skiriama etninei kultūrai.

2021–2023 m. sustiprėjo etninės kultūros pozicija: 2021 m. laimėta „Aukso paukštė“ kaip geriausia naujai susikūrusiam vaikų ir jaunimo folkloro kolektyvui ir jo vadovui – Laukuvos kultūros namų vaikų ir jaunimo folkloro ansambliui „Dūzginėlis“ ir jo vadovei Olgai Jogminienei; sustiprėjo bendradarbiavimas su kitomis Žemaitijos regiono kultūros ir švietimo įstaigomis, suaktyvėjo kultūrinė savanorystė etninės kultūros renginiuose (dalyvavo 150 savanorių); kasmet įsigyjama tautinių kostiumų ir liaudies muzikos instrumentų folkloro ansambliams; 2022 m. atgaivinta apskrities dainų šventė – Tauragėje „Karšuvos žemės vaikai“ šventėje dalyvavo virš 2500 dalyvių, mūsų kraštą atstovavo apie 800 dalyvių; etninė kultūra pristatyta televizijos projektuose: LRT „Duokim garo“, „Samčių kovos“. 2023 m. suburti 2 nauji folkloro kolektyvai Kvėdarnos kultūros namuose: tradicinių kanklių ansamblis „Kvėdainėlė“, folkloro ansamblis „Kvėdaina“, Laukuvos kultūros namų vaikų folkloro ansamblį „Dūzginėlis“ lanko jau 54 vaikai.

2023 m. lapkričio 24 d. Šilalės rajono savivaldybės kultūros centrui įteikta Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos Kultūros centrų premija už pastarųjų 5 metų aktyvią ir kūrybingą veiklą puoselėjant mėgėjų meną, dainų švenčių tradicijas, etninę kultūrą ir nematerialųjį kultūros paveldą. 2023 m. gruodžio 8 d. Žemaitijos regioninės etninės kultūros globos taryba tarp dešimties Žemaitijos šviesuolių apdovanojo Šilalės krašto etninės kultūros puoselėtojus – Olgos ir Sauliaus Jogminų šeima – už Dainų švenčių tradicijų, nematerialiojo kultūros paveldo puoselėjimą, dalijimąsi patirtimi bei įkvepiančias iniciatyvas; Kultūros centro ir Kvėdarnos kultūros namų dirigentę, mėgėjų meno kolektyvų vadovę Jolantą Kažukauskienę – už puikius kultūros projektus, pedagoginę veiklą, rūpinimąsi etninės kultūros išsaugojimu.

Tačiau etninės kultūros ugdymo ir sklaidos procesas tiek šalies, tiek rajono švietimo sistemoje vis dar lieka nepakankamas, todėl būtina skatinti rajono švietimo, kultūros įstaigų, vietos bendruomenių organizacijų bendradarbiavimą etninės kultūros srityje.

Dar vis trūksta mokytojų, norinčių ir sugebančių vadovauti mokyklų folkloro kolektyvams ar būreliams, kultūros darbuotojų, pasirengusių profesionaliai dirbti etnokultūrinėje veikloje. Etninės kultūros ugdymo tikslams mažai pasitelkiami etninės kultūros subjektai (liaudies meistrai, muzikantai, dainininkai). Kai kuriems folkloro kolektyvams, ypač neturintiems kategorijos, vis dar trūksta brangiai

kainuojančių tautinių kostiumų, liaudies muzikos instrumentų. Reikėtų skirti didesnę finansavimą etninės kultūros renginiams, tautiniams kostiumams bei liaudies muzikos instrumentams įsigyti.

2023 m. lapkričio mėnesį gautas Žemaičių kultūros draugijos kreipimasis į Žemaitijos savivaldybių merus – tęsti žemaičių kalbos gaivinimo, sklaidos darbus ir 2024-uosius paskelbti Žemaitiško rašto metais. Atsižvelgiant į šį kvietimą, Šilalės rajono savivaldybės tarybos 2023 m. gruodžio 14 d. sprendimu Nr. T1-305 2024-ieji paskelbti Žemaitiško rašto metais. Tuo bus siekiama ne tik pažinti žemaičių kalbos grožį, žemaičių kalbos rašybos pagrindus, bet ir įvairiais būdais prisidėti prie gimtosios žemės šaknų stiprinimo.

Šilalės rajono etninės kultūros plėtros 2024–2027 programoje tikslingai numatytos priemonės, kuriomis siekiama tyrinėti paprotinio elgesio pavyzdžius, tautosaką, gyvenimo išmintį, ir darną, nagrinėti tradicinių dirbinių paskirtį ir reikšmę bendruomenėje, puoselėti savo tautos ir krašto tradicijas šeimoje, bendruomenėje, puoselėti žemaitišką tapatybę bei žemaičių bendrystę, stiprinti žemaičių istorinį-etnokultūrinį identitetą per kultūrą ir švietimą, skirti dėmesio žemaičių kalbos gaivinimui ir sklaidai, kūrybiškai pritaikyti savo etnokultūrinės žinias ir gebėjimus šiuolaikiniame gyvenime.

III SKYRIUS TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

8. Programos pagrindinis tikslas – suvokti savo krašto išskirtinumą ir puoselėti etnografinį savitumą, papročių bei tradicijų autentiškumą, žemaitišką tapatybę bei žemaičių bendrystę, stiprinti žemaičių istorinį-etnokultūrinį identitetą per kultūrą ir švietimą, užtikrinti etninės kultūros sričių gyvybingumą, tęstinumą ir sklaidą, tautinės savimonės ugdymą, formuojant pozityvų visuomenės požiūrį ir suvokimą apie etninės kultūros vertybes, jų reikšmę darniam valstybės ir visuomenės gyvavimui ir identiteto išsaugojimui.

9. Tikslui pasiekti numatomi uždaviniai:

- 9.1. kaupti etnines kultūros vertybes ir užtikrinti jų ilgalaikį išsaugojimą ir panaudojimą;
- 9.2. ugdyti vaikų ir jaunimo etnokultūrinių vertybių ir procesų pažinimą, sudominant jaunimą etnine kultūra kaip šiuolaikine tradicijų tąsa;
- 9.3. aktualizuoti šeimos svarbą perimant ir pritaikant tradicijas šiuolaikiniame gyvenime;
- 9.4. užtikrinti galimybę visiems visuomenės nariams giliau pažinti etninę kultūrą, jos reiškinį įvairovę ir sudaryti sąlygas ją panaudoti kultūrinio turizmo vystymui;
- 9.5. sudaryti sąlygas etninės kultūros sklaidai, gyvosios tradicijos išsaugojimui bei tolygiai plėtrai;
- 9.6. koordinuoti kultūros, švietimo ir kitų institucijų veiklą etninės kultūros srityje;
- 9.7. skatinti svarbių etninės kultūros datų, įvykių minėjimą ir sklaidą;
- 9.8. sudaryti sąlygas etninės kultūros šaltinių ir katalogų (publicistinių, garso, vaizdo, skaitmeninių) leidybai bei sklaidai;
- 9.9. skatinti vaikų ir jaunimo etninės kultūros stovyklas, kursus, tradicinių amatų, žaidimų mokymąsi, tarmių vartojimą, dalyvavimą;
- 9.10. sudaryti sąlygas tobulinti etninės kultūros specialistų (kultūros įstaigų darbuotojų, pedagogų, folkloro ansamblių vadovų, instrumentalistų, tautodailės meistrų ir kt.) kvalifikaciją;
- 9.11. užtikrinti natūralią gyvuojančių tradicijų tąsą, sudaryti sąlygas tradicijų perdavimui bendruomenėse;
- 9.12. puoselėti Žemaitijos kultūros tradicijas, skatinti žemaičių etninės kultūros propagavimą (žemaičių kalbos, rašto, žemaitiškų švenčių organizavimas, plėtoti pažintinį turizmą), ugdyti pagarbą žemaičių kultūrai, tarmei, žemaitiškos tarmės vartojimui.

IV SKYRIUS LĖŠOS

10. Finansavimo šaltiniai:
 - 10.1. valstybės biudžeto lėšos, teikiant programas;
 - 10.2. savivaldybės biudžeto lėšos;
 - 10.3. kitos teisėtai įgytos lėšos.

V SKYRIUS PROGRAMOS ADMINISTRAVIMAS

11. Lėšas Programai skiria savivaldybės taryba, tvirtindama rajono biudžetą.
12. Šią Programą administruoja asignavimų valdytojas – savivaldybės administracija.
13. Siekiant įgyvendinti Programos tikslą ir uždavinius, finansuojami projektai:
 - 13.1. susiję su etninės kultūros tyrimais, išsaugojimu, puoselėjimu, plėtra ir sklaida, edukacinės programos, skirtos etninės kultūros sklaidai, etninės kultūros pakraipos meninės saviraiškos, etninės kultūros paveldo; kultūrinių – etninių mainų, rajono kultūros paveldo, krašto istorijos, etninę kultūrą propaguojančių leidinių, žemaičių etninės kultūros propagavimą (žemaičių kalbos, rašto, žemaitiškų švenčių organizavimas, plėtoti pažintinį turizmą), ugdyti pagarbą žemaičių kultūrai, tarmei, žemaitiškos tarmės vartojimui.
14. Lėšos etninės kultūros plėtros programai vykdyti naudojamos:
 - 14.1. skelbiant paraiškų atranką;
 - 14.1.1. savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu (iki 50 proc. programoje numatytų lėšų, bet nemažiau 1450 Eur) tikslinėms programoms finansuoti;
 - 14.1.2. vykdomoms su užsienio, socialiniais partneriais;
 - 14.1.3. pridėti lėšų programai, kai dalis jų gaunama iš kitų finansavimo šaltinių;
 - 14.1.4. Šilalės rajono savivaldybės Dionizo Poškos premijai skirti.
15. Savivaldybės tarybos sudaryta Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programos komisija (toliau – komisija), veikianti pagal savivaldybės tarybos patvirtintus veiklos nuostatus, organizuoja Programos paraiškų atranką, skelbia apie ją viešai, svarsto paraiškas ir atrenka projektus finansavimui.
16. Programos komisija parengia ir teikia savivaldybės administracijos direktoriui tvirtinti paraiškos ir sutarties formas.
17. Įstatymų nustatyta tvarka Šilalės rajone įregistruotų ir (ar) Šilalės rajone vykdančių kultūrinę veiklą kultūros ir švietimo įstaigų, asociacijų užpildytas paraiškas galima teikti kasmet, programos komisijai paskelbus informaciją apie programos paraiškų atranką rajono spaudoje ir savivaldybės interneto tinklalapyje.
18. Norintys dalyvauti atrankoje pateikia:
 - 18.1. tiksliai ir išsamiai užpildytą paraišką;
 - 18.2. registracijos pažymėjimo kopiją;
 - 18.3. įstatų ar nuostatų kopiją.
19. Paraiškas, atsižvelgiant į Programos tikslus, uždavinius ir reikalavimus, atrenka komisija ir pagal atrinktas paraiškas siūlo suteikiamų lėšų konkretų dydį įstaigai ar asociacijai, priimdama protokolinius sprendimus.
20. Programos lėšomis įgyvendinamus projektus koordinuoja Švietimo, kultūros ir sporto skyrius ir Etninės kultūros plėtros programos įgyvendinimo Šilalės rajone komisija.
21. Savivaldybės administracijos direktorius, patvirtinęs paraiškos sąmatą ir sudaręs lėšų naudojimo sutartį bei įforminęs finansavimą įsakymu, pasirašytų dokumentų (sutarties, sąmatos, įsakymo) kopijas pateikia Savivaldybės administracijos Centralizuotam buhalterinės apskaitos skyriui, kuris per 15 dienų perveda lėšas.
22. Paraiškos, kurios neatitinka Programos reikalavimų arba pateiktos po konkurso skelbime nustatytos datos, nefinansuojamos.
23. Komisija per 15 darbo dienų po komisijos posėdžio raštu informuoja paraiškų teikėjus apie finansavimą.
24. Gavęs informaciją, kad paraiška bus finansuojama, pareiškėjas per 15 darbo dienų administracijos direktoriui privalo pateikti detalizuotą paraiškos projekto sąmatą.
25. Jei paraiškos sąmata dėl objektyvių priežasčių turi būti keičiama, pareiškėjas pateikia administracijos direktoriui argumentuotą prašymą ir tikslią sąmatą. Sąmatos netikslinamos, jeigu skirtumas tarp planuotų ir faktiškai panaudotų lėšų neviršija 10 procentų lėšų, numatytų Sąmatų atskiruose straipsniuose, o straipsnių viduje tarp atskirų išlaidų postraipsnių – 20 proc.

VI SKYRIUS ATSISKAITYMAS IR KONTROLĖ

26. Atsiskaitymas už lėšų panaudojimą reglamentuojamas savivaldybės administracijos direktoriaus ir lėšų gavėjo (pareiškėjas, kurio paraiška buvo atrinkta) sudarytoje finansavimo sutartyje.
 27. Už lėšų tikslingą panaudojimą atsako lėšų gavėjas.
 28. Nepanaudotos lėšos turi būti grąžintos į sutartyje nurodytą sąskaitą iki einamųjų metų gruodžio 20 d.
 29. Išaiškėjus, kad lėšos buvo panaudotos ne pagal paskirtį, lėšų gavėjas privalo lėšas grąžinti į sutartyje nurodytą sąskaitą.
 30. Ginčai sprendžiami Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.
 31. Savivaldybės kontrolierius ir savivaldybės administracijos Centralizuotas vidaus audito skyrius Lietuvos Respublikos įstatymų bei teisės aktų nustatyta tvarka kontroliuoja paskirtų lėšų panaudojimą.
-

DETALŪS METADUOMENYS	
Dokumento sudarytojas (-ai)	Šilalės rajono savivaldybė
Dokumento pavadinimas (antraštė)	Dėl Šilalės rajono etninės kultūros plėtros programos patvirtinimo
Dokumento registracijos data ir numeris	2023-12-28 Nr. T1-325
Dokumento gavimo data ir dokumento gavimo registracijos numeris	-
Dokumento specifikacijos identifikavimo žymuo	ADOC-V1.0
Parašo paskirtis	Pasirašymas
Parašą sukūrusio asmens vardas, pavardė ir pareigos	Tadas Bartkus Meras
Parašo sukūrimo data ir laikas	2023-12-28 22:19
Parašo formatas	Einamojo galiojimo (XAdES-EPES)
Laiko žymoje nurodytas laikas	
Informacija apie sertifikavimo paslaugų teikėją	EID-SK 2016
Sertifikato galiojimo laikas	2022-11-18 15:23 - 2027-11-17 23:59
Informacija apie būdus, naudotus metaduomenų vientisumui užtikrinti	-
Pagrindinio dokumento priedų skaičius	1
Pagrindinio dokumento pridedamų dokumentų skaičius	0
Pridedamo dokumento sudarytojas (-ai)	-
Pridedamo dokumento pavadinimas (antraštė)	Etninės kultūros programa.docx
Pridedamo dokumento registracijos data ir numeris	-
Programinės įrangos, kuria naudojantis sudarytas elektroninis dokumentas, pavadinimas	Elpako v.20231208.1
Informacija apie elektroninio dokumento ir elektroninio (-ių) parašo (-ų) tikrinimą (tikrinimo data)	Tikrinant dokumentą nenustatyta jokių klaidų (2024-01-02)
Elektroninio dokumento nuorašo atspausdinimo data ir ją atspausdinęs darbuotojas	2024-01-02 nuorašą suformavo Geda Kačinauskienė
Paieškos nuoroda	-
Papildomi metaduomenys	-